ప్రథమకాండం

1944 ఏప్రెల్ 1వ తేదీన విశాఖపట్నంలో ఆర్డ్నెన్స్ డిపో (Ordnance Depot) లో గుమాస్తాగా చేరాను. క్రొత్తగా తెరవబడి నదవటంవల్ల అట్టే పనిలేదు. పుస్తకాలు తెరచిన డ్రాయరులోపెట్టి చదువుకోవటం, పక్కవాడితో బాతాఖానీలోకి దిగటం తప్పించి యింకేపనీ లేదు.

మా అఫీసుకు యెదురుగానూ, వెనుకస్థలంలోనూ కొందరు డిపోకూలీలు అప్పుడే తోటవేసే ప్రయత్నంలో వున్నారు. ఆ గేంగ్

మేస్త్రి దుబ్బుగా చెయ్యెత్తు పొడుగు భారీమనిషి. చామన చాయగా వుండే వాడు. వయసు అరవై పడిలో వుంటుంది. పండినమీసాలు బాగా ఒత్తుగావుండి గొర్రెపోతుకొమ్ముల్లా తిరిగున్నాయ్. తలకి యెత్తైన పాగాచుట్టి బొజ్జను గట్టిగా పట్టివున్న మోటు బనియను వేసేవాడు.

పనీపాటులేని నేను పనిపాట్లు చేకొనుకొనే వాళ్ళవేపు అప్పు డప్పుడు దృష్టి పోనిచ్చేవాడిని. ఒకనాడు ఉబుసుపోక "నీ పేరేం టోయ్?" అని అడిగాను. "అప్పన్న, బాబో" అన్నాడు. కానీ నేను తరువాత ఆ పేరుపెట్టి యెప్పుడూ పిలవలేదు. ముసలి వాడికి పర్యాయపదంలా "తాతా" అనే పదమే ఉపయోగించే వాడిని. రానురాను మా పరిచయం ద్విగుణీకృతమైంది. నేనొక నాడ న్నాను: "గేంగ్ మేస్త్రివి, కూలీలచేత నువ్వు పనిచేయించాలి గాని —నువ్వే పని చేస్తావెందుకు?"

"ఎవరు సేస్తే యేంవుందిబాబో—తోట యేపుగా పెరగాలి గాసీ" అంటూనే పాఱపట్టుకొని నేలను గొప్పుపెట్టున్నాడు.

ఎండనక వాననక కూలీలు పనియెగవేసినా పనిచేస్తుండే వాడు. లంచ్‌టైమ్‌లోకూడా తాతను తోటలో పనిచేస్తుండగా చూశాను. చెమట నీరులాకారి మొక్కలమీద పడేది, పైనుంచి బొప్పాయ్, కొబ్బరి, అరటి యిత్యాది మొక్కలన్నీ తెచ్చి నాటే వాడు. మట్టటెండలో మొక్కలు నాటడంచూసి "అవన్నీ పెద్దవై కాస్తాయా" అన్నాను.

మొక్కను పాత్తూనే "ఓర్పుబాబో—ఓరిస్తే కోడిగుడ్డు సట్టెడౌ

తుందలంటారు" అన్నాడు. ఇదివరకెప్పుడూ వినని యీ పల్లెసామెత వినగానే నేను మాటాడలేకపోయాను.

ఆ వారంలోనే ఒకనాడు తాత ఒక కవరు తీసుకొచ్చాడు. వాడి కొడుకు వ్రాసిన వుత్తరం అది. వంద తప్పులతోనూ వంకర టింకరలతోనూ వుంది. చదివి వినిపించాను. అంతావిన్నాక చుర్రున లేస్తూ "ఆడూ, ఆడి తలలోని పేనీ వస్తాది. ఎదవకి సాలాకాలంబట్టి ఒళ్లు బలుసెక్కిపోనాది" అన్నాడు.

"నువ్విలా అంటే యెలా తాతా? వాడికి శలవు దొరకద్దూ" అన్నాను. "ఇదంతా యేసంబాబూ! ఆడెంత మిలటరీవోడైపోయినా యీ జెబ్బవం చేయీడనే. ఈనాడు కాకపోతే యింకోనాడు రాడా?"

"ఏం వొచ్చింది?" అన్నాను అసలు గుట్టు లాగుదామని.

"ఎందరు పోనారు? ఆ డొక్కడేనా. ఆ గుంట పుట్టినదగ్గర నుంచీ యీడిపేరే యెట్టేసాం మాదగ్గిరోల్లే. రారా పెళ్ళి సేస్తానూ అంటే యీడికి గోరోజనం యెక్కువైనాది. ఈడికి పెద్దపెళ్ళాం కావాలట!"

"మంచిదేకాదా?" అన్నాను.

"అదా బాబూ సెప్పినావు! ఇప్పుడు పెద్దదాన్ని సేస్తే వాడింకా రెండు మూడేళ్ళదాకా మిలటరినించి రాడుకదా— అదేం తిరుగులు తిరిగితే నా మీసం వుండెందుకూ? ఈ గుంటను సేసుకుంటే ఆ డొచ్చేసరికి కాపరానికొస్తాది" అంటూ వుత్తరం పట్టుకొని వెళ్ళిపోయాడు.

అప్పుడప్పుడు తాత పనిచేస్తూనే మంచి మంచి కబుర్లు చెప్పేవాడు. తోట యిన్స్పెక్షన్ (Inspection) చేస్తున్నట్టు అక్కడక్కడే తిరిగి తాత మాటలు వింటుండేవాడిని. రంగూన్‌లో దర్వానుగా వుండేటప్పుడు చూపించిన పౌరుషాన్ని, యజమాని మెచ్చి యిచ్చిన బహుమాన్ని గూర్చి చెప్పాడు. నేను అడిగాను "అయితే రంగూన్‌లో యేమాత్రం గడించావ్?"

"గడింపు! కడుపుకిబాగా తిన్నాను. రోజుకోక్కోడితినేసోలం తిన్నదేదో దక్కేలు—జపానోడు బాంబులేసేటప్పుడు యిలా ఒల్లు దిట్టంలేకపోతే నడిసిరాగలవాఁ బాబో!" అన్నాడు. నిజవేఁ అన్నట్లు నా తల నాకు తెలియకుండానే వూగివుంటుంది. బర్మావాళ్ళ ఆచార వ్యవహారాలు, డిపోకు మూడుమైళ్ళదూరంలోవున్న వాళ్ళపల్లె విషయాలుకూడా చెప్తుండేవాడు.

ఆ నెలలోనే ఒకరోజు ఉదయం పనిలోకి రాగానే నా టేబిల్ దగ్గరకువచ్చి "నా కొడుకు వచ్చాడు బాబూ-వచ్చే వారంలో పెళ్ళి" అన్నాడు.

"ఆపిల్లనేనా?" అన్నాను.

"దాన్ని కాక—మేం వుండగా ఆడిమాట సెల్లుతాదా?"

నాలో రేగిన సంశయంకొద్దీ "ఇంత తొందరేం వొచ్చింది?" అన్నాను.

"పెద్ద గాడిదనా వున్నాడు. అడికింకా సెంబుడి నీరు పొయ్యక పోతే వూళ్ళోవాళ్ళేమని పోతారు? పెళ్ళయినాక పోకిరీయేసాలు మాని ఆడి గుర్రానికి ఆడే గడ్డేసుకుంటాడు."

నే నేమీ మాటాడలేదు. యాక్టివ్ సర్వీసులోని కెళ్ళబోయే వాడికెందు కంటగట్టడమని నేననలేకపోయాను. పెళ్ళికి వెళ్ళలేదు గానీ ఆ విషయాలన్నీ తాతద్వారానే విన్నాను ఏకరాత్రిలో డుబ్-డుబ్ మనిపించేశారు.

ఏనాలనాడు తాగడానికీ మాంసాలకీ ఖర్చు, పెళ్ళిఖర్చుకంటే హెచ్చే అయ్యిందట.

కాలగర్భంలో కొన్ని నెలలు క్రుంగిపోయాయ్. తాత యథావిధిగా కష్టపడుతున్నాడు. చరిత్రలో ఆరోజుల్లో తెచ్చిన తీవ్రమైన మార్పులు నాలో సంశయాలను రేగగొట్టినా తాత నిశ్చింతగా వున్నట్లు గుర్తించాను. 1947 సంవత్సరములో కాలుపెట్టాం. మేమున్నది అతి తాత్కాలిక వ్యవహారశాఖ కాబట్టి దినదిన గండంగా బ్రతుకుతున్నాం.

ఒకరోజు తాతను పిలిచాను. చెప్పాను. తాత ముక్కుమీద వేలు వేసుకొని "తెలీక అడుగుతాను గానీ—యీ ఆఫీసులు మూసేస్తె—యీ సెట్టులు, యీయన్నీ దండగే కదా?" అన్నాడు.

"నేవల్ ఆర్మమెంటుడిపో వాళ్ళకి యివన్నీ అప్పచెప్తారు" అన్నాను.

"అలు మనల్ని తీసుకోరా?" అన్నాడు.

"అప్పుడు మన అవసరం లేదు" అన్నాను.

"పోనీలే బాబూ—పుట్టించినోడు పెట్టకపోడు. ఆ వొచ్చిన మారాజులేనా యీతోట ఫలసాయం తింటే పున్నెమేనా వస్తాది"

అంటూ వెళ్ళిపోయి తోటపనిలో నిమగ్నుడై పోయాడు.

1947 మార్చి 31 తేదీ—అవేళ నేను యిటూఅటూ పనిమీద పరుగెత్తుతున్నాను. తాతకుఆఖరి రోజుఅదే. మట్టమధ్యాహ్నమప్పుడు గాలిదుమారం రేగింది. నేనప్పుడే కేంటీనులో భోజనంచేసి వస్తూ దుమారంలో చిక్కుకున్నాను. ఎలాగో అఫీసు చేరుకునేసరికి తాత తోటలో పనిచేయుటం గమనించాను. రెండు బొప్పాయ్‌చెట్లు కూలి పోయినాయ్. మిగతా చెట్లు కూలిపోకుండా కొయ్యలు పాతటం గమనించాను. దుమారం ఆగాక తోటలోనికి వెళ్ళాను. కూలిపోయిన చెట్లదగ్గర నిల్చుని గాలిని తిట్టూ విచారిస్తున్నాడు. "ఈవేళతో నీకూ యీతోటకూ సంబంధం తెగిపోయిందికదా—ఎందు కింత శ్రమపడుతున్నావు?" అన్నాను.

"ఇంత పెద్దకాయలు కాసేవి యీ సుట్టుపట్టున నేవుబాబో—యెదవగాలి కడుపునేసుకుంది" అన్నాడు. వాడి బాధ స్ఫుటంగా అగుపించింది. కొంచెం దగ్గరగా వెళ్ళి "రేపటినుంచీ యేంచేస్తావు తాతా? అన్నను.

"ఎక్కడో కూలిపని."

"దొరుకుతుందా?" అన్నాను.

"నేనేంపాపం సెయ్యనేదు బాబో, పోఁవైకరవటానికి. గిజం మీద యెల్లేవోడికి బగవంతుడు నిజంగానే సూత్తాడు."

నా యెదరగావున్న నిదర్శనంబట్టి "నాకేం నమ్మకంలేదు తాతా" అన్నాను. తాత వాడిపోయిన ముఖంలో చప్పని నవ్వు

ప్రత్యక్షమయింది. "రా బాబో! వయసులో గడించిన డబ్బైనా, వయసొచ్చిన కొడుకైనా వుండాలంటారు. ఆ గాడిదున్నాడు గాదా? అలాగే గడిసిపోతాది." అభినయంతో నోటి తుంపరలు పైకి విరజిల్లి యీ మాటలు పూర్తిచేసినవెంటనే, నేను చెప్పాను "వాళ్ళకి గుమాస్తాలీ కావాలట! మన దొర నన్ను రికమండు చేశాడు. నేవీవాళ్ళు నన్ను రేపటినుంచి తీసుకుంటున్నారు." తాతముఖం చేటంతయ్యింది. నవ్వుతూ "మంచిది బాబో! రాతా కోతా సేతనైనబాబువి. నీ పాపకాన మాక్కంత యేనాడైనా ఆదరువు దొరుకుతాది" అన్నాడు.

నేను నేవల్ ఆర్మమెంటుసర్వీసులో చేరిన వారంలోనే యెవరైనా బొంబాయి బదిలీమీద వెళ్తారా అని అడిగారు. బొంబాయి చూడాలని చాలాకాలంనుంచి వుండటంవల్ల మొదటి వాలంటీరును నేనయ్యాను. అదీకాకండా మా పెదనాన్న అల్లుడు రిజర్వు బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియాలో పని చేస్తున్నాడు. ఇక్కడలా హోటల్లో బాధపడే అవసరం లేదు.

బొంబాయిలో 1949 జూన్ నెలాఖరువరకు వున్నాను. తరవాత తూర్పుకోస్తాకు బదిలీకోసం మా నాన్న వుత్తరాలలో బలవంతంచెయ్యటంవల్ల ప్రయత్నించాను. అదృష్టవశాత్తూ విశాఖపట్నం బదిలీఅయ్యింది. జూలై మొదటివారంలో పనిలో చేరాను.

ఒకనాడు మొదటి ఆట సినీమానించి గేటుదాటి రోడుమీదకు వచ్చాను. కారుహారను విని ప్రక్కకు తప్పుకుంటుంటే 'బాబో' అన్న కేక పేలవంగా వినిపించింది. ఎక్కడో విన్న గొంతుకలా వుంది.

ఆగి చప్పున చుట్టూ చూశాను. వస్తున్న కారును లక్ష్యంచెయ్యకండా ఒక రిక్షా నావేపు వస్తోంది. "సాలాకాలానికి కనపడ్డావు. కూర్చొబాబో నాగేస్తాను" అన్నాడు. గొంతుక బట్టి తాత అనుకున్నానే గానీ ఆ మనిషిని చూస్తూ అలా స్తబ్ధుడనయ్యాను. ట్రాఫిక్ ఒత్తిడివల్ల అక్కడ నిల్చొనే అవకాశంలేక పది గజాలు ముందుకు సాగాం. ఆ జంక్షన్ మెర్క్యురీబల్బ వెలుగుతోంది. అ వెలుగులో బక్కచిక్కిన ముసలిగుఱ్ఱంలా దీనంగా మృత్యువును మౌనంగా పలకరిస్తున్నట్లున్న ఆయెముకలపోగును చూశాను. తలమీద చింకి తలపాగైనా లేదు. మూతిమీద మీసాలు ఆకలికి చచ్చిపోయిన యేమో! కళ్ళు అరంగుళం లోతుకు పోయాయ్.

కుంభాకారంగా వున్న కడుపు పుటాకారంగా మారింది. నాకు యింకొక క్రొత్త కనిపించింది. పాదాలకు చింకి కెప్పె ....నన్ను రిక్షామీద కూర్చోమని బలవంతం చేస్తున్నాడు. ఆ రిక్షా యెక్కితే నేను చాలా బరువుమనిషినై పోతాను.

నా వెనకాలే రిక్షాతోనే మెల్లగా నడుస్తూ కుశలప్రశ్నలు వేస్తున్నాడు. నా సంగతి వేగంగా తేల్చేసి, తాత యిలా చిక్కిపోటానికి కారణమేమిటని అడిగాను. "ఏదైనా జబ్బుగాని పడ్డావా?" అన్నాను. "తిండికి లేకపోవటమే జబ్బు" అన్నాడు. తరువాత హీనస్వరంతో చెప్పుకొచ్చాడు: "కూలి సేసిన కడుపుకి సాలేదికాదని యీ గాడీ కొనుక్కున్నాను. ఆడు అప్పుడే మిలటరీనుంచి యెలిపొచ్చినాడు. పనిపాట్లుసెయ్యడు. కూలిపని కెళ్ళమంటే యెళ్ళడు. పోనీ గాడేనా నాగరా కూలీపనికి నాను ఎల్లానంటే, నా నెక్కుతాను గాని నాగుతానా అంటాడు. నెలజీతం వొచ్చిన నౌకరీ చూపించు,

సేస్తాను అంటాడు. నా నెక్కడ సూపించేది బాబూ. నా కేమారా జాల్నీ తెలుసని? ఇలా రేతిరిపగలు గాడీ లాగి, సానీరుమీద పాణం నిలబెట్టుకొని వోరానికి రెండు దపాలు యింటి కెల్తాను. పూరవతలే కాసి సగం డబ్బు నాగేస్తాడు. పెళ్ళాన్ని వొదిలేసినాడు. సానీరు రోజూకి బనమాటు వుండాలి. సిగిరెట్లు కాల్చడం యింతా అంతా కాదు. వోరానికి మూడు దపాలు పట్నం బైస్కోపులకని వస్తాడు. బేరాలు వదిలేసి ఆడిని కూర్చోబెట్టి గాడీ నాగాల. ఆయన్నిటికి నాను డబ్బివ్వాల. లేకపోతే తంతా నంటాడు. ఇన్నాళ్ళాగ పిక్క బలం వున్నాదిగనకనా ఆడిని యెదిరించటానికి. ముసిలిదానిమీద సెయి సేసుకుంటాడు......."

ఇంతలో సందులోవున్న నా లాడ్జిని చేరుకున్నాం. తాళం తీస్తూ "అప్పుడప్పుడూ కన్పిస్తూవుండు. ఇక్కడే వుంటాను" అన్నాను.

"అలాగే బాబో—నన్ను మరసిపోకండి" అన్నాడు చేతులు నులుపుతూ.

నేను ఆగాను.

"ఆ యెదవని మీ పాదాలదగ్గర పడేసుకోండి."

"ఇప్పుడు ఖాళీలు లేవు. అయినా అలాంటి వెధవ నెవ్వళ్ళవంచి కష్టపడతాడా?"

"బాబో బాబో .... నాలుగు సివాట్లు తమరే పెట్టరుకాని

.... మరిసిపోకండి."

"చూద్దాంలే" అని ఒక పూతపదం పారేశాను. కాని లోపలకు వెళ్ళాక కుర్చీకి చాలాసేపటివఱకు అంటుకుపోయాను. కష్టపడిన వాడి బ్రతుకుయిదీ!!

తాత అప్పుడప్పుడూ వస్తుండేవాడు. కొడుకు వుద్యోగం విషయమై జ్ఞాపకంచేసి వెళ్ళిపోయేవాడు. అప్పుడప్పుడూ రోడ్డు మీద యెదురుపడినా, వెనుకనుంచి బరువుతో వస్తున్నా నన్ను చూడగానే మెల్లగాపోతూ "దండం బాబయ్యా" అనేవాడు. ఒక నాడు సాయంత్రం నేను వచ్చే వరకు కూర్చునివున్నాడు. నా ఆల స్యానికి కారణం చెప్పాను.

"ఆడిసొమ్మేం పోయేది బాబూ వూరకే యిస్తే?" అన్నాడు.

"తోటలు పెంచటానికి గవర్నమెంటు డబ్బివ్వదు. అంచేత ఆతోట ఫలసాయం చవగ్గా పనివాళ్ళకే అమ్మి, ఆ డబ్బుతో విత్త నాలు యెరువులు కొని తోట బాగుచేయమని దొర చెప్పాడు" అన్నాను.

"ఏం యిత్తనాలు కొన్నావు బాబూ? "అన్నాడు.

"అన్నీ ఇంగ్లీషువిత్తనాలే."

"పేరు పెద్ద, వూరు దిబ్బ—ఆటికంటే మన దేశవాళీవి సాల మంచివి" అన్నాడు.

నేను నవ్వి యింకోవిషయం చెప్దామని ప్రయత్నంమీద అపుకొన్నాను. తాత "నల్లమందు పిసర నేదు బాబో?" అన్నాడు. నే నావిషయం గ్రహించనట్టుగానే "దున్నపోతుల్లాంటి వాళ్ళను ఎలా లాగుతున్నావు?" అన్నాను.

"దున్నపోతులా! కారుబాబో— సాలామంచోళ్లు—ఏదో అలెక్కబట్టి మానోటికి బుక్కెడుగంజి."

"ఇద్దరేసి యెక్కి, లార్డ్సులా పోజులిస్తూ, హాయంగా...." అన్నాను.

"సైకిలు రిక్షాలు వచ్చినాక మాబేరమే పడిపోనాది....అలాటోలు నల్లమందు పిసరకేనా యిస్తారు."

"అంత తక్కువకు లాగుతున్నావా?" అన్నాను.

తాత ప్రసన్నవదనంతో "రాబాబో! కానీసాని బెతికిందా? రూపాయి సాని బెతికిందా? అదే పదేలు."

ఈ సామెతలు నానోటికి తాళాలులా పనిచేస్తున్నయ్. అవి మరచిపోకుండా మనసులో ఎన్నోసార్లు అనుకోవటంతో అసలు విషయాన్ని విడిచిపెట్టుంటాను.

అసలు తాత యెందుకొచ్చాడో కొంత సేపటికిగాని జ్ఞప్తికి రాలేదు. నాజీవిత విధానంలో, నా రాబడిబట్టి నేను పేదవాడినే. పొదుపుగా ఖర్చు పెట్టుకున్నా కాఫీ త్రాగకుండా గడపిన రోజులు లేకపో

డు. లేపావలా కాసు తీసియిచ్చాను. సంతోషంగా తీసుకొని వెళ్ళిపోయేముందు కొడుకు వుద్యోగం విషయం జ్ఞాపకంచేశాడు. అప్పుడు ఆవేళ విత్తనాలు తెమ్మని డబ్బిచ్చేటప్పుడు ఎస్టాబ్లిష్మెంట్ ఆఫీసరుతో మాట్లాడిన విషయం చెప్దామనుకున్నాను. కాని మళ్ళీ చెప్పకపోవటమే మంచిదని "చూద్దాం" అనే పదం పారేశాను.

ఆ వారంలోనే రెండుసార్లు కనిపించాడు. మొదటిసారి కొడుకువేషాలు గూర్చి కళ్ళల్లో నీటితో చెప్పుకొచ్చాడు. భరించలేని కోపంతో ఏదో అనేశాను. రెండోసారి కొంచెం సర్దుకొని చెప్పాడు. నా కోపంకు, నామాటకు యెంత విలువయిస్తున్నాడో ఆవేళే కొంచెం అర్థంచేసుకున్నాను.

మూడోసారి తెల్లవారేసరికి ఒంటిగానే వచ్చాడు. "రిక్షా ఏదీ?" అని అడిగాను.

ఈ ప్రశ్నకు వెంటనే తాతకళ్ళు నీటిమయమైవున్నాయ్. ముందుసారివచ్చి చెప్పిన మాటలు జ్ఞప్తికి వచ్చాయ్.

"చెప్పుతాతా—ఏమైందో" అన్నాను. మనిషి గతుక్కుమనటం గుర్తించాను. కట్టుకున్న మాసిన చింకి గుడ్డపీలికతోనే తన కళ్ళు వత్తుకుంటూ "వారంరోజులై నాది బేరం తగ్గిపోనాది.... మందు పిసరుకే డబ్బు నేకపోతే .... ఆడియేసాలకి డబ్బు ఎక్కడ .... కోపంవచ్చి రాతిరి గాడీ యిరిసేసినాడు."

వెక్కుతున్న యీ మనిషి ఒకప్పుడు రంగూన్‌లో వీరుడని స్మరించి యిలాంటి దృశ్యాన్ని చూడవలసి వచ్చినందుకు బక్క

నిట్టూపోయాను. చాలాసేపటికి “ఏం చెయ్యదలచావ్?” అన్నాను.

“ఏం సేస్తాను — ఇక అడుక్కు తినటమే — ఆడక్కడ.... నేనిక్కడ....”

“ఇంతచేసిన ఆ వెధవని యింటి నుంచి తగిలే లేక పోయావా?”

“వూరోలు యేవఁనిపోతారు — యెంత చేసినా కనుకున్న పేణం. మనిషి మిగల్డుగానీ మాట మిగిలిపోతాది ... ఆడు పంపిన డబ్బుతోనే పెళ్ళి సెయ్యగా మిగిలినదాంతో గాడీ కొన్నాను ఆడి డబ్బు ఆడే కాల్చుకున్నాడు”

నా కోపానికి యెంత విలువవుందో నా కర్థమయింది. ఎంత అయినా కనుకున్న పేణం అనే తాతమాటలు నా చెవుల్లో గింగురు మనటంవల్ల మౌనం దాల్చాను.

వెళ్ళిపోయేముందు “మరిసిపోకు బాబో” అన్నాడు. తల వూపడానికైనా నాకు శక్తిలేకుండా పోయింది.

ఆదివారం — నేను యింటకిరావటం చాలా ఆలస్యమైంది. చేతిలో వూతకర్ర వుండబట్టి తాతను చప్పున పోల్చుకోలేక పోయాను.

“కర్రపట్టుకున్నావేం తాతా?” అన్నాను.

“తిన్నగానడిస్తే యే బాబు ధర్మంచేస్తాడు? కర్రపట్టుకొని చొట్టగా నడిసి కేకలేసి గుమ్మ గుమ్మానికి యెత్తె యే యమ్మకైనా కనికారం పుట్టాది....” అన్నాడు.

ఈసారికూడా కొడుకు విషయం జ్ఞప్తికి తెచ్చాడు.

ఆ వారంలోనే తాత మనుషుల వెంట "ఒక్కానీ పడేయండి బాబూ....మీ తల్లిదండ్రికి పుణ్యం వుంటుంది బాబూ" అంటూ పడటం చూశాను.

ఒకరోజు సాయంత్రం కాఫీ హోటల్లోకి వెళ్దామని మొదటి మెట్టుమీద కాలు వేసేసరికి ఆ మెట్టు దగ్గరగా గప్పున తాత కూర్చుండటం చూశాను. తాతా అని పిలుచుంటే యేమయ్యేది—బాగా మూతిని బిగించుకున్నాను. కానీ తాత అరుస్తున్నాడు—గుడ్డివాడ్ని బాబయ్యా! నాలుగు రోజులై కడుపు మాడిపోయింది బాబయ్యా... మీ తల్లిదండ్రికి పుణ్యం వుంటుంది బాబయ్యా....

నేను వేసిన బేడకాసు తడుముకుంటూనే "ఈ మారాజుని బగమంతుడు ఒకకంట సూస్తాడు" అన్నాడు. కళ్ళుమూసుకొని వున్న తాతవేపు అలా చూస్తుంటే ఆ ప్రక్కనే యింకో మనిషి "చొట్ట దాన్ని బాబయ్యా....వోరంరోజులై కడుపు మాడిపోతంది బాబయ్యా"

ఇలాగ ప్రపంచంలో అరిచేవాళ్లందరూ నా చెవిదగ్గరే అరుస్తున్నట్లనిపించింది. వచ్చిన దారంటే తలవంచుకొని లాడ్జికివెళ్ళిపోయి రుమాలు తీసుకున్నాను.

ఈ సంఘటన తరవాత తాత కొన్నిరోజుల వరకూ అగపడలేదు. కనపడిరా చూడలేకపోయేవాడినేమో!

ఆ నెలలో ఆఖరివారం. నాకది "పాపర్‌వీక్". అసలే ఆప్పు పుట్టటంలేదు. రెండుసారు అగ్రికల్చర్ డిమాన్‌స్ట్రేటరు ఆఫీసు కెళ్ళాను. డిమాన్‌స్ట్రేటరు చివరకు రానందుకు విసుక్కుంటూ యింటి కొచ్చాను. అప్పటికి చీకటిపడింది. ఆ చీకట్లో వాకిట ఎవరో కూర్చు

న్నట్లు దూరంనించే చూశాను. నా కోసం కూర్చునేవాడు తాతే అనుకున్నాను. ఏం వచ్చిందో యేంటో అని అనుమానిస్తూనే వున్నాను బాధపడుతున్న వాళ్లకే యింకొకరిబాధలు అగుపిస్తాయ్. సానుభూతి తప్పించి యింకేవిధమైన సహాయంచెయ్యటం సాధారణంగా జరుగదు.

నేను దగ్గరకు వెళ్ళగానే తాత ఘొల్లున యేడుస్తూ రెండు పాదాలమీద పడిపోయి "నాకొడుకుని రచ్చించు బాబో" అని నాలుగుసార్లు నెత్తిని నా పాదాలమీద కొట్టుకున్నాడు.

లేవదీసి "ఏం వచ్చింది తాతా" అన్నాను.

"వారం రోజులైనాది. జొరం కాస్తంది. అదే పోతాదనుకున్నాం. మిలిటరీలో సర్రున సిదితే డాక్టేరు వస్తాడు. ఇంతజొరంవస్తే డాక్టేరుని ఎందుకు తేరని ఒకటేగోల—యీ సిన్న జొరానికి డాక్టేరేలని వూరుకున్నాను. యిప్పుడా వాకిటేసేశాం. వయిదుగుడు బాబు దగ్గిరికెల్తే జట్కాకరుసికి మందు కరుసికి పది రూపాయలు తెమ్మన్నాడు. నాదగ్గిర సిల్లిగవ్వ నేదు...."

ఆ చివరివాక్యం నేను మనసులో అనుకున్నాను. చెప్పేన మాటాడలేక పోయాను. తాత శరీరం శుష్కించినట్లుగానే మనోధైర్యంకూడ శుష్కించి పోయిందని ఆ యేడుపే చెప్తోంది.

"నిన్నేం బాగుచేశాడులే ఆ వెధవ ?" అన్నాను.

"అంతేఅన్నావా బాబో ! ఇంత హీనస్థపడి యెందుకు బతికున్నాను అదిని సూసేనా ? నేదా అంటే ఏ నూతిలోనో గెడ్డ లోనో పడి సావనా ?"

తాత యీ మాటలు శోకంతో తబ్బిబ్బైపోతూ అంటున్నాడు.

కానీ నా పరిస్థితి నన్ను తబ్బిబ్బు చేస్తోంది.

"ఆడు బాబుకి కోపంతెప్పించినాడు. నాను మీ పాదాలు పట్టుకున్నాను. సెమించండి. నాముడుకుల్లో సెక్తి నేకపోతే ఆడుంటే తిట్టో కొట్టో బుక్కడు గంజి పోస్తాడు."

నేను స్తంభించి పోయాను.

"ఆడుసస్తే ముసలిది యే నూతిలోనో పడిసస్తాది. ఆలిద్దరూ సస్తే నా నుండి యేం చేస్తాను? ఆడుంటేనే నా వంశం నా బతుకూను. అంతా ఆడేనాకు. నాను ఆడికోసవేఁ పుట్టాను.... ఆడికోసవేఁ రంగం ఎల్లాను.... ఆడికోసవేఁ గాడీనాగాను — ఆడికోసవేఁ గుడ్డోణ్ణని, కుంటోణ్ణని యేసాలేసి అడుక్కు తిన్నాను బాబో...."

ఈ 'బాబో' అనే స్వరం వెయ్యిగొంతుకలు కలిసి యేడ్చినట్లు నాకు వినిపించింది. నీరు నిండి పోయిన కళ్ళకు నా చుట్టుప్రక్కల కొందరు నిల్చొని వున్నట్లు గమనించాను. తలుపు తోసి లోపలకు వెళ్ళి కుర్చీమీద వాలిపోయి జుత్తుపీక్కున్నాను.

కొంత సేపటికిగాని గాబరాపడ్డ నా మనసుకు ఒక విషయం జ్ఞప్తికిరాలేదు. ఇన్నాళ్ళకి నా సంశయం తీర్చుకోడానికి అదను దొరికింది. తాతను లోపలికిపిల్చి పదిరూపాయలనోటు చేతిలో పెట్టూ "రేప్రొద్దున్న వచ్చి యెలావుందోచెప్పు" అన్నాను.

కాళ్ళకుముద్దులాడి చీకటిలో లీనమయ్యాడు. ఆ రాత్రి నేను చేసిన పనివల్ల ఆ మరుసటి రోజు ఆఫీసుకు శలవు పెట్టవలసి వచ్చింది.

ఉదయం తాత అగపడలేదు. నిరాశ చేసుకున్నాను. మరు

కథా నిలయం
5535

చటి రోజు ఎస్టాబ్లిష్ మెంటు ఆఫెసర్‌తో చెప్దా మనకున్నాను: "ఖాలీ వస్తే యేఎక్స్‌సర్వీస్ మెన్ ని వేస్తానను కున్నావో వాడి ప్రపంచాన్ని విడిచి పెట్టా" డని.

సాయం త్రమైంది. ఊదయంనుంచి తెలిసిన వాళ్ళందరినీ సిగ్గువిడిచి అడగ్గా పదిరూపాయులు అప్పు పుట్టింది. ఆ డబ్బుతో ఎగ్రికల్చర్ డిమాన్ స్ట్రేటరు ఆఫీసుకువెళ్ళి వచ్చేసరికి చాలా ఆలస్యమైంది.

నన్ను చూడగానే తాత ఒక్కనవ్వు నవ్వి చేతులెత్తి "నోరల్లావళ్ళే, ఊరల్లా ప్రజలే. ఎందుకు బాబో ? నీలాంటి వాళ్ళు పదిమందుంటే సాలదా ? అన్నాడు.

తరవాత కొడుక్కు కొంచెం నయంగా వున్నట్లు, బ్రతుకుతున్నాడని ధైర్యంగా చెప్పాడు. నా నోరు పెగల్లేదు. తాత వెళిపోతుంటే అలా కూర్చొనే ఆలోచించుకుంటున్నాను. తాత ఒకనాడు చెప్పిన మాటలు జ్ఞాపకానికి వచ్చాయ్— "నిజంమీద నిలబడ్డవోడిని బగమంతుడు నిజంగానే సూస్తా" డని.

ఆ పదిరూపాయలు తాత వేసిన తోట ఫలసాయం అమ్మగా వచ్చినది. ఎరువుల కోసం ముందు రోజు ఆ డబ్బు పట్టుకొని ఎన్నిసార్లు తిరిగినా డిమాన్ స్ట్రేటరు అడపడలేదు. ఎందుకగపడలేదనేదీ ఒక జవాబు చెప్పలేని పెద్దప్రశ్న—

ఇదంతా చెప్తే తాత మాత్రం జవాబు చెప్పగలడని నా ఉద్దేశం— ఆ చిన్న నవ్వుతోనే అంటాడు : "నన్ను రచ్చించింది నా సెవటి" అని.

("ఆంధ్ర పత్రిక సంవత్సరాది సంచిక")